

Kronan på verket

Iakttagelser och reflexioner vid en genomgång av titlar på svenska doktorsavhandlingar i statsvetenskap under 120 år

---

Leif Johansson¹

UTGÅNGSPUNKT

Om en avhandlingsförfattare fokuserar sin forskning på företeelsen, förhållandet eller fenomenet F är det högst sannolikt att författaren kommer att avslöja detta F i titeln på sin avhandling. Vi kan med andra ord förvänta oss att avhandlingens titel innehåller väsentliga nyckelord. Detta gäller forskningens substantiella fokus. Angående avhandlingens metodologiska approach är det däremot långt ifrån säkert att denna avslöjas via nyckelord i titeln. Ibland sker det, men oftast inte. När det sker är det vanligen via ord av typen ”en fallstudie av ...”, ”en komparativ analys ...”, ”en diskursanalys ...”, ”testing theories of ...” eller liknande.

Titlarna på doktorsavhandlingar i statsvetenskap är således ett högst relevant – men självfallet ofullständigt material – för att belysa ämnets utveckling. En jämförelse kan göras med de gamla restaurangernas alla matsedlar sedan 120 år tillbaka. De har en historia om matkultur över tid och rum att berätta: vad har det stått på menyn? När introducerades planksteken, tomatsoppan, biff à la Lindström, Cordon Bleu? När blev 3-rättersmenyn standard? När försvann aladåberna? Det kokta kaffet?... Matsedeln avslöjar mycket om utbudet av olika slags maträtter, men om rätternas näringsvärde och gastronomiska kvalité får vi självfallet föga veta eftersom ”the proof of the pudding is in the eating”.

Matsedeln säger inte allt om maten – men den säger allt om sig själv. Detsamma gäller titlar på doktorsavhandlingar. Vi hävdar deras informativa värde som material vid forskning om forskningen. Är vissa av dem intetsägande, oprecisa och svårkategoriserade, så är detta inte något problem – det är ett forskningsresultat.

Så varför titelbortläggning? Aldrig i livet! Vi håller på titeln. Den är kronan på verket.

MATERIALET

Att ta reda på fakta
går sakta
men se saker i stort
går fort.²

Någon fullständig förteckning över titlarna på svenska doktorsavhandlingar i statsvetenskap under en längre tidsperiod har hittills inte existerat. Men nu föreligger den efter avsevärt detektivarbete. Förteckningen, som publiceras i *Statsvetenskaplig Tidskrift* (Johansson 2010), omspänner åren 1890–2009 och innehåller 769 titlar. Förteckningen finns även tillgänglig i sökbar version på internetadresserna www.statsvetenskapligtidskrift.se respektive www.swepsa.org. Där föreligger förteckningen i form av ett Exceldokument i vilket användaren själv kan omsortera efter valfria kolumner med hjälp av programmets sorteringsfunktion liksom också göra sökningar på till exempel ord i titeln. Läsare som så önskar kan alltså här göra sig själva till medarbetare i – eller kritiker av – vårt projekt. Fenomenet som vi därmed söker i praktiken möjliggöra kallas som bekant för intersubjektivitet.

HANS FREDRIK PETERSSON – DEN SVÅRSLAGNE INNOVATÖREN

Doktoranden Hans F. Petersson disputerade i Lund 1964 på en avhandling med titeln ”Power and international order: an analytical study of four schools of thought and their approaches to the war, the peace and a post-war system 1914–1919.”

I tre avseenden var detta inte någon originell titel. HF Petersson avslutar titeln med att ange den tidsperiod som hans studie omfattar. Detta hade sedan 1890 redan 45 andra svenska statsvetare gjort i sina avhandlingstitlar. Ända fram till 60-talets slut finner man tidsperioder angivna i genomsnittligt varannan titel. På 70-talet sjunker andelen till 30 % och under de senaste tio åren är det bara i 14 % av titlarna som forskningen tidsavgränsas. Att årtalen tenderar att försvinna indikerar att forskningen numera oftare handlar om nuet eller det nära förflutna. Åren går.

HF (vi som kände doktoranden, sedermera professorn Hans F. Petersson kallar honom så) väljer inledningsvis ordet power. Detta var lite mera originellt, men fem andra statsvetare hade redan använt detta ord bl.a. Gunnar Heckscher 1933 i sin studie av ”regeringsmaktens inre gestaltning” och Nils Stjernquist 1946 i sin avhandling om ”Ständerna, statsregleringen och förvaltningen: striden om *makten* över utgifterna 1809–1844.”

Makt och inflytande påstås ofta vara centrala begrepp i vetenskapen om politik. Och för maktbegreppets del bekräftas väl detta av att ordet förekommer i 52 av våra titlar, vilket motsvarar 7 %, siffran är nästan densamma i varje decennium. Bara några få ord, bl.a. staten (13 %), kommun (11 %) och demokrati (11 %) uppvisar högre frekvenser. En handfull andra ligger på samma frekvens som makt, t.ex. parti, organisation, debatt/diskussion och EU.

Med inflytande förhåller det sig annorlunda. Dess karisma är avsevärt svagare (13 ganska sentida avhandlingar, 2 % av populationen). Men vem talar om inflytandets män? Eller om inflytandets andra ansikte?

HF nyttjar också ordet *system*, det som David Easton gjorde så populärt på 60-talet. Men inte heller detta var någon innovation; det hade använts fyra gånger tidigare. Helge Granfeldt hade redan 1924 forskat om "Das Dreibundssystem 1879–1916" och Bruno Kalnins hade 1956 publicerat sin "Der sowjetische Propagandastaat: das System und die Mittel der Massenbeeinflussung in der Sowjetunionen." Ett par tidigare avhandlingar hade undersökt det svenska tvåkammerssystemet.

Systembegreppet hade sin glansperiod under 60- och 70-talet (8 % av titlarna). En närmare granskning avslöjar dock att sammanhanget var speciellt: åtta avhandlingar under perioden har "system" som en del av ordet partisystem. Systemskifte och belief-system är nykonstruktioner i ett par titlar från senaste decenniet.

Men i övrigt var doktoranden HF Petersson en remarkabel och svårslagbar pionjär i inte mindre än *nio* olika avseenden.

1. Han var den förste som använde ordet *international* i en avhandlingstitel. I detta avseende skulle han få många efterföljare, eller närmare bestämt 26 stycken. Detta speglar framväxten av subdisciplinen internationell politik. Delvis i takt med en ny språkkonjunktur som går över världen valde under det senaste decenniet tio stycken doktorander att i stället analysera *globala* förhållanden.
2. Han var den förste som karakteriserade sin avhandling som *analytical*. Även i detta avseende skulle efterföljarna bli många. Men de flesta skulle senare nöja sig med att hävda att de gjorde en *analys* av någonting.
3. Nytt var även att HF lanserade ordet *approach*. Fem gånger senare har detta "grepp" återanvänts i en avhandlingstitel.

4. HF var även den förste med att ange *war* som bakomliggande tema. Och
5. han blev även den förste att i en avhandlingstitel tala om krigets motsats – *peace*. Fem doktorander har i detta avseende senare följt honom i spåren, men i en orolig värld har långt fler (27 stycken) föredragit att fokusera på *krig* och våldsamma *konflikter*.
6. HF var även den förste som förankrade sin analys i något efteråt – *after* eller *post* hade ingen tidigare talat om. Men flera skulle göra det senare, inte minst sedan Sovjet fallit samman och postkommunism blev något att undra över. Men HF var först med efteråt.
7. HF myntade beteckningen ”schools of thought” (tankeskolor). Tankeväckande förvisso men ingen efter honom har explicit uttryckt sin tanke så. Men en nära efterföljare kan dock noteras: Mats Bergquist (1970) med titeln ”Sverige och EEC: en statsvetenskaplig studie av fyra åsiktsriktningars syn på svensk marknadspolitik 1961–1962”. Influenserna från HF är här tydliga och liksom denne kom Bergquist fram till att det fanns anledning att skilja på fyra tankeskolor/åsiktsriktningar.
8. HF var också den förste svenske statsvetaren som skrev sin avhandling på engelska. Efterföljarna skulle snart bli många. Redan under 70-talet skrevs drygt var tredje avhandling på engelska och under 2000-talet är andelen 56 %. Dock inte vid Förvaltningshögskolan i Göteborg där HF fortfarande saknar efterföljare.

Avslutningsvis var HF i ett avseende en pionjär som ingenstans ännu fått någon efterföljare:

9. han annonserade i sin titel ordningens problem. Ordet *order* (ordning) hade ingen tidigare brukat. Och ingen därefter. En har däremot analyserat ”institutional disorder”. Konkret gäller ämnet administrationen av svensk älgpolitik (Sofia Wennberg-di Gasper, Luleå 2008).

HF:s avhandling finns att läsa via bibliotek eller antikvariat. Men i fulltext som PDF på internet finns den inte. Den innovationen hör till en senare tid. Med start 1997 spreds denna innovation snabbt och idag kan ett drygt

100-tal statsvetenskapliga avhandlingar fiskas upp sekundsnabbt i fulltext från webben. Detta motsvarar 28 % av avhandlingarna sedan 1997. Att de två pionjärerna i detta avseende – Karl Magnus Johansson (1997) och Peter Söderholm (1997) båda är lundastatsvetare är måhända bara en tillfällighet. Men anammandet av denna avnämbarvänliga tekniska innovation skiljer sig stort mellan de olika statsvetenskapliga institutionerna i landet. Se tabell 1.

INSTITUTION	ANTAL AVH.	% SOM PDF
Lund	56	61
Umeå	33	52
Övriga*	36	47
Uppsala	64	27
Stockholm	76	16
Örebro	26	12
Göteborg	64	6
Göteborg (Förvaltn.högsk.)	24	4
Samtliga institutioner	379	28

* här ingår Jönköping, Karlstad, Linköping, Luleå, Mitthögskolan och Växjö

Tabell 1. Andel pdf-avhandlingar 1997–2009 efter institution.

Men för att återgå till HF: blev han en pionjär som i första hand fick efterföljare på sin hemmainstitution i Lund? Svaret är nej. Ordet internationell återfinns under åren 1965–1979 i åtta avhandlingar varav fem från Stockholm. Endast en producerades i Lund (Lars-Göran Stenelo 1972). Men i denna avhandling med titeln ”Mediation in international negotiations” introduceras å andra sidan två nya ord: mediation har hittills bara en efterföljare (Sune Persson, Göteborg 1979: ”Mediation & assassination”), medan däremot negotiation/förhandling (ingen använder bargaining) har lockat fler efterföljare, 13 stycken. Av dessa har 11 disputerat i Lund och i tre fall med avhandlingar som inte faller inom området internationell politik. Förhandlingsperspektivet framstår därmed tydligt som något av en lundensisk specialitet med Stenelo som banerförare.

FLER SVÅRSLAGNA PIONJÄRER

Av de totalt 769 avhandlingstitlarna innehåller var femte minst ett innovativt ord. Men bara ett fåtal av dessa har mer än ett nytt ord att komma med och de flesta av dessa är från 1900-talets början då föregångarna var få – vår studie startar ju 1890 – och möjligheten att komma med nya ord självfallet därmed var mycket större. De enda från senare tid som utmärker sig är Benny Hjern som – dock långt ifrån HF:s rekord – i sin avhandlingstitel 1976 introducerar tre nya ord (antal efterföljare inom parentes): policy (32), styrning (15) och implementering (11).

Den andre är Björn von Sydow som 1978 också han simultant lanserar tre nyheter i sin titel: ”Kan vi lita på politikerna?: offentlig och intern politik i socialdemokratins ledning 1955–60.” De nya orden är två: offentlig (förekommer 25 gånger senare) respektive uttrycket ”lita på” (trust) som inom statsvetenskapen blev populärt långt senare. I avhandlingstitlarna återfinns vi det dock bara fem gånger senare. Björn von Sydows tredje innovation är måhända den mest intressanta. Den gäller inte ett nytt ord utan ett tecken, frågetecknet närmare bestämt. Han formulerar redan i sin titel avhandlingens övergripande fråga. Här skulle efterföljarna bli många, 66 stycken. Och alla välsignade av Lennart Lundquist i Lund som hävdar att ”I idealfallet är problemet formulerat som en fråga. /.../ Ett förtjänstfullt sätt att ange problemet är att använda det som titel på undersökningen.” (Lundquist, 1993:61).

BRA FRÅGA – NÄSTA FRÅGA

Välsignelse över dem som ställer frågor kan också mobiliseras från annat och måhända oväntat håll. Lyss bara till Rudyard Kiplings pregnant formulerade ”metodologiska dagsvers”:³

Sex trogna tjänare jag har.
Jag allting lärt av dem.
De heta Varför, När och Var
och Vad och Hur och Vem.

De nämnda frågeorden återfinns i totalt 30 titlar varav 13 frågar sig något om Hur. Vicki Johansson (Göteborg 1996) är den som sätter flest tjänare i arbete: ”Vem gör vad, när och var?: omsorgens organiseringsformer i kommunerna och kvinnors och mäns omsorgsarbetsdelning.” Seniorerna hör alla ekot från Harold Lasswell (1935): ”Politics: who gets what, when,

and how.” Kanske hade Lasswell också läst Kipling. För tvärtom kan det knappast ha varit, Kipling dog 1936.

Kipling i all ära, men som så många andra förbiser också han en annan intressant tjänare att sätta i arbete. Viktor Rydberg lanserade⁴ honom (för-låt, -/henne) och gav henne/honom också ett namn. Den är han/hon som är den andre i Rydbergs välkända dikt ”Vadan och Varthän” (i Dikter: första samlingen 1882). Frågande kan ske utifrån två helt olika perspektiv lär oss Rydberg: orsaks- respektive effektperspektivet. ”Varthän” är tjänaren som arbetar med att utforska effekter och konsekvenser, som frågar efter vad något påverkar, vad något fenomen har för betydelse osv.

Sökningar i titelregistret ger 29 titlar (4 %) där det finns ord av ovan-nämnt slag. Den äldsta träffen är Gunnar Hesselén (Uppsala 1927): ”Det svenska kommittéväsendet intill år 1905: dess uppkomst, ställning och betydelse”. Sedan dröjer det ända till 1973 innan nästa – och tydligare – träff kommer med Gunnar Sjöstedt (Stockholm): ”OECD-samarbetet: funktioner och effekter.” Angående de följande 27 träffarna där titlarna berättar om forskning i ett effektperspektiv kan två saker noteras: de är väl spridda i rummet men starkt koncentrerade i tiden, 17 av dem har tillkommit under de senaste tio åren. Sannolikheten tycks således tala för att den av Kipling bortglömde tjänaren får än mer att göra i framtiden; men osvuret är bäst – orsaksperspektivet har djupa rötter i vårt tänkande. Den på detta tvivlande rekommenderas att gå till Nationalencyklopedin och t.ex. studera artiklarna om sekularisering, kvinnorepresentation och trettioåriga kriget. Du får vad du förväntar i alla tre exemplen, dvs. orsaksperspektivet. Om de nämnda fenomenen har haft några effekter/konsekvenser sägs ingenting – sannolikt därför att man likt Kipling förbisett att sätta den tjänaren i arbete; förbisett att frågan också kan ställas på det sättet. ”Vadan och Varthän” är två olika frågor. De producerar helt olika slags kunskap. Om de forskningsfinansierande institutionerna uppfinner någon slags motsvarighet till villaägarnas rotavdrag avseende tjänster utförda av Varthän, så kanske det nyvaknade statsvetenskapliga intresset för effektforskning blir mer än en tillfällig trend. Så hände faktiskt ett år på 70-talet när Statens råd för samhällsforskning i sin *petita* till regeringen äskade pengar för att speciellt kunna stötta utvärderingsforskning. Effekterna av denna styrningspropå på senare inkomna ansökningshandlingar från de fria forskarna borde utredas. Varför inte i en doktorsavhandling så att det blir ordentligt gjort. Och förslag till titel bjuder vi på: ”Finns det fångar i fritänkandets korridorer?”

Forskning är ju att ställa frågor och försöka ge svar. Tidigare har vi nämnt att Björn von Sydow var den förste som ställde sin fråga redan i titeln. Men finns det någon som redan i sin titel gett *svaret* på en (underförstådd) fråga? Journalister över hela världen ger ju dagligen i sina rubriker just svar på underförstådda frågor. De skriver aldrig som rubrik/titel ”Varför lyfter inte flygplanen?”. De skriver: ”Vulkanaska hindrar flygplanen att lyfta”. Forskare och journalister har förvisso olika professioner, men ändå: Förekommer det aldrig i vetenskapens värld att svaret presenteras redan i undersökningens titel? I vårt material är det ganska svårt att hitta exempel på detta i och för sig rimliga – och kanske till och med önskvärda – beteende. Sören Holmbergs avhandlingstitel: ”’Riksdagen representerar svenska folket’: empiriska studier i representativ demokrati.” (Göteborg 1974) kan tyvärr inte åberopas som exempel i detta sammanhang; det inledande i titeln som i talad form lätt kan uppfattas som ett forskningsresultat är ju i själva verket i skriften form ett citat från regeringsformen. Citattecken hörs inte när man talar, men syns när man skriver. Tre andra titlar bör däremot omnämnas eftersom de är riktiga lyckträffar och lite roliga dessutom. En elege till Tomas Hammar (Stockholm 1964) med titeln ”Sverige åt svenskarna: invandringspolitik, utlänningskontroll och asylrätt 1900–1932” och till Carl Dahlström (Göteborg 2004): ”Nästan välkomna: invandrapolitikens retorik och praktik.” Tid har gått och svaret har blivit modifierat. Också Henry Pettersson (Örebro 2004) förtjänar beröm: ”Den försiktiga kameleonten: europeisk socialdemokrati och brittiska Labour.” Må ni få många efterföljare! Statsvetenskapen är ingenting i sig – den blir vad vi gör den till.

ÄR, BÖR OCH GÖR – EN BLANDNING MED DISPROPORTIONER
 I Bibeln talas om tre basala ting, men också om vilket som är det viktigaste: ”Tro, hopp och kärlek, och störst av dem är kärleken” (1 Kor 13:13). I den statsvetenskapliga litteraturen talas på motsvarande sätt om tre principiellt olika teorityper: empirisk (ÄR), normativ (BÖR) och konstruktiv (GÖR/KAN) teori. Och, kan man tillägga: störst av dem är den empiriska. Den har fått nästan all kärlek; de andra lever i skymundan på tro och hopp. De associationer våra titlar ger, utpekar klart den empiriska teori-typen som den helt dominerande.⁵ Men det finns enstaka exempel där det i titeln flaggas för att normativ eller konstruktiv teori står i fokus. Men de

är inte många. Två tydliga exempel kan omnämnas: Lars Niklasson: "Bör man lyda lagen?: en undersökning av den offentliga maktens legitimitet" (Uppsala 1992). Som exempel på arbete i den konstruktiva genren kan nämnas Christian Fernández. "Medborgarskap efter nationalstaten?: ett konstruktivt förslag" (Lund 2005).

Om norm säger NE: "(latin *no'rma* 'rättesnöre', 'regel'), handlingsregel, påbud om hur man bör handla eller om hur något bör vara beskaffat eller organiserat" och tillägger som förklaring av normativ: "som fungerar som norm". Ordet normativ finns inte i någon titel, ordet norm i nio. Först – och ett decennium före sin tid – var Kjell Goldmann (Stockholm 1971): "International norms and war between states: three studies in international politics".

Lämnar vi för ett ögonblick titlarna och tittar in på innehållet bakom pärmen, så kan annat bli synliggjort. Ta t.ex. Anders Håkansson: "Konsten att vinna ett val: en studie av fram- och tillbakagångar för socialdemokraterna i kommunalvalet 1988." (Lund 1992). Av titeln att döma är detta en klart empirisk studie. Hur kan det då i slutet av boken finnas ett avsnitt som heter "Nio råd till den som vill vinna ett val" (s 231)? Hur skulle salig Hume reagerat på detta? I förstone tycks Håkansson här ha gjort det logiskt omöjliga: gått från analys av ÄR till rekommendationer om GÖR. Men Håkansson blir naturligtvis inte svaret skyldig. Han invänder självklart att råden bara är giltiga i de fall man utgår från den i sammanhanget stipulerade – och inte särskilt kontroversiella värderingen att "... partierna haft som målsättning att få fler röster" (s 244). Och nu har Hume inga invändningar: OM (Bör), SÅ (Gör), EFTERSOM (Är-analysen utpekar dessa Gör mot bakgrund av stipulerat Bör).⁶ Normativ analys är detta inte, men det är en god pedagogisk konklusion av vad den empiriska analysens resultat möjliggör för slags rekommendationer givet att partiernas mål är att få fler röster. Andra mål, kan ge helt andra rekommendationer.

STATVETENSKAPEN – EN TILLVÄXTBRANSCH

I tabell 2 ges över tid sammanfattande information om avhandlingarna och ordfrekvenser i deras titlar.

	1890– 1949	1950– 1969	1970– 1989	1990– 2009	SAMTLIGA
Antal doktorsavhandlingar	83	39	184	463	769
Årligt genomsnitt	1,4	2	9	23	6,4
Medianålder vid disputation	30	36	34	34	34

Procent avhandlingar i vars titel något av orden eller del av orden återfinns (inklusive motsvarigheter på engelska, tyska och franska):

	1890– 1949	1950– 1969	1970– 1989	1990– 2009	SAMTLIGA
politik, politisk	11	46	36	35	33
Sverige, svensk	41	41	21	23	25
studie	24	33	29	13	19
stat	12	15	9	14	13
kommun, stad, lokal	6	3	14	13	12
demokrati	1	5	4	16	11
förändring, utveckling	10	8	9	9	9
? (frågetecken)	0	0	7	12	9
-ism	13	5	6	8	8
makt	6	8	5	8	7
parti	7	5	10	6	7
organisation	11	10	9	5	7
debatt, diskussion, kamp, strid	5	10	9	6	7
namn på land i Europa (ej Norden)	10	5	11	9	9

	1890– 1949	1950– 1969	1970– 1989	1990– 2009	SAMTLIGA
riksdag, regering, lag, författning, stat	55	26	15	21	24
förvaltning, adminis- tration, byråkrati	6	3	7	3	4
metodologiskt ord av något slag	8	15	24	31	26

Tabell 2. Antal doktorsavhandlingar och de mest frekventa orden i deras titlar.

Tabellen visar inledningsvis den snabba utvecklingen av det genomsnittliga årliga antalet disputationer. Hälften av alla statsvetenskapliga doktorsavhandlingar sedan 1890 har tillkommit efter 1996. Under 00-talet producerades 311 avhandlingar vilket var mer än dubbelt så många som under 90-talet. De nytillkomna institutionerna sedan slutet av 90-talet har bidragit med 61 avhandlingar. Vid 1970-talets början kommer en reform där doktorsgraden ersätts med en doktorsexamen och avhandlingen är tänkt att bli en första merit snarare än något livsverk. Finansieringsreformen för ett tiotal år sedan har medfört en förkortning av avhandlingstiden och därmed öppnat för fler doktorander. (Det syns dock inte i medianåldern vid disputation; den är sedan 70-talet 34 år). Men nu har vi måhända bortsett från den viktigaste förklaringen: statsvetenskapliga studier – inklusive doktorandstudier – har helt enkelt fått ett ökat attraktionsvärde bland studenterna.

Tillkomsten av nya institutioner från slutet av 90-talet är en bland många faktorer som har påverkat de gamla etablerade statsvetenskapliga institutionernas andelar av den totala avhandlingsproduktionen. Tabell 3 informerar om hur institutionernas relativa andelar har förändrats.

	1950–1999		2000–2009	
	ANTAL	PROCENT	ANTAL	PROCENT
Lund	97	26	43	14
Uppsala	90	24	52	17
Stockholm	91	24	65	21
Göteborg	59	16	44	14
Umeå	33	9	25	8
Örebro	—	—	26	8
Förvaltnings- högskolan, Göteborg	3	1	21	7
Karlstad	1	0,3	7	2
Linköping	1	0,3	2	0,6
Luleå	—	—	9	3
Växjö	—	—	8	2,6
Mittuniversitet	—	—	6	2
Jönköping	—	—	3	1
Antal avhandlingar	375	100	311	100

Institutionerna presenteras i ordning efter deras andelar under perioden 1950–1999.

Tabell 3. Antal doktorsavhandlingar vid institutionerna 1950–1999 respektive 2000–2009.

Under senare hälften av 1900-talet etablerar sig tre jämnstarka institutioner som var för sig svarar för en fjärdedel av totalproduktionen. Göteborg och Umeå svarar för resterande fjärdedel med 16 % respektive 9 %. Situationen på 2000-talet är tydligt förändrad. Lunds andel har sjunkit från 26 % till 14 %. Uppsala har också tappat, från 24 % till 17 %. Stockholms, Göteborgs och Umeås andelar minskar också, men klart mindre. Stockholm är nu i ledningen vad gäller avhandlingsproduktion. De två största nykomlingarna, Örebro och Förvaltningshögskolan har tagit 8 respektive 7 procent av totalproduktionen. Inte mycket mer att orda om detta här och nu. Iakttagelserna är gjorda, reflexionerna överlämnar vi till respektive institutions marknadsföringsavdelning att göra. Den i Lund bör bli mest bekymrad.

Tre ord har en överlägsen ledning i frekvensligan: politik/politisk, Sverige/svensk och studie (tabell 2 ovan). Ämnets identitet är tydlig: i var tredje titel försäkras att vetenskapen om politik forskar om politik, svensk politik handlar det då oftast om. Svenskheten har dämpats något över tiden, men inte mer än att ungefär var femte titel under de senaste decennierna fortfarande explicit talar om Sverige och förvisso handlar många ytterligare avhandlingar om Sverige utan att det nämns i titeln. Staten är inte oväntat en annan favorit för statsvetarna, 96 titlar eller 13 % av alla. Samhälle är däremot ett ord med betydligt lägre, men viss ökande frekvens över tid (23 gånger, 3 %). Civil society förekommer första gången 1993 och därefter ytterligare 5 gånger.

Lite mer oväntat är måhända att en politisk nivå under staten – kommunen – dyker upp så frekvent i titlarna, 93 gånger (12 %). Med några få undantag är det kommunal nivå i Sverige som det handlar om. Men när det gäller kommunerna dröjde dock statsvetarnas intresse. Entusiasmen för – inte minst jämförande – kommunstudier tar sin början på 70-talet i samband med kommunsammanslagningarna och de för sin tid stora kommunforskningsprojekt som startades i kölvattnet efter dessa. Men intresset för den kommunala nivån har fortsatt. Under 80-, 90- och 00-talen ligger andelen studier på kommunnivå fortfarande på 13–14%. Och då är det väl att märka att bakom procentandelarna står efter hand ett allt större antal titlar. 00-talets 14 % betyder 43 titlar med kommun/stad i fokus. På 70-talet motsvarar samma andel bara ett dussin titlar. Förvaltningshögskolan i Göteborg ligger i topp vad gäller att förankra sig vid den kommunala nivån med 11 av 24 titlar (42 %).

Intresset för riksdag, regering, lagar, författningar och staten dominerar ämnet före 1950, men sjunker sedan. De senaste 20 åren hamnar var femte titel i denna kategori. Andelen titlar med orden förvaltning, administration och byråkrati ligger på en avsevärt lägre nivå, 4% med obetydlig variation över tid.

Framväxten av studiet av internationell politik syns tydligt. HF Petersson fick som tidigare nämnts 26 efterföljare på ordet internationell. Den första avhandlingen om EU (egentligen EEC) kommer 1970 (Mats Bergquist, Lund) och har 37 efterföljare. Utrikespolitik kommer 1974 (Stellan Lindqvist, Lund) med 26 efterföljare. Global introduceras 1997 (Peter Söderholm Lund, 9 efterföljare). Fyra avhandlingar använder ordet transnationell (Anders Uhlin, 1995, Lund). Ordet säkerhet nämns av 17

doktorander; den förste är Gunnar Jervas (Umeå 1971). Osäkerhet förekommer två gånger, men då handlar det inte om rikets utan om vetenskapens respektive förhandlares.

Statsvetarnas intresse för politiken i europeiska länder har alltid varit påtagligt. Efter den svenska anslutningen till EU 1995 skapades ett snabbt växande intresse för EU-problematik. Nära nog var tionde avhandling efter 1994 har handlat om EU. Mats Bergquist är 25 år före sin tid när han skriver om den svenska EG-debatten 1970. 1995 kommer Michael Karlsson (Stockholm) med en avhandling som bl.a. behandlar den svenska debatten vid tiden för det s.k. Metalltalet av Tage Erlander 1961. Totalt blir det åtta avhandlingar under 1990-talet och trettio under 2000-talet som har fokus på EU-frågor.

Svensk statsvetenskap blickar allt oftare ut över landets gränser. De länder som omnämns i flest titlar är Ryssland/Sovjetunionen (31 gånger), Storbritannien (15), Tyskland (inklusive Öst- och Väst-) (15), USA (9), Frankrike (9), Kina (9), Indien (6). Mest uppmärksammade i Afrika är Sydafrika (5) och Ghana (4). Av länderna i Latinamerika har Chile uppmärksammas i flest avhandlingar (4), medan Brasilien ännu inte nämns i någon titel. Sammanfattande kan sägas att namn på ett europeiskt land (exkl. land i Norden) förekommer 72 gånger (9 %, stabilt över olika tidsperioder). Nordiskt land (exkl. då Sverige nämns ensamt): 27 gånger (3,5 %). Samma siffra gäller för både asiatiskt respektive afrikanskt land. Namn på latinamerikanskt land dyker upp senare och bara 7 gånger (1 %). Australien och Nya Zeeland får vardera 1 träff. I cirka var femte avhandlingstitel finns en landsanknytning (Sverige exkluderat).

Efter andra världskriget lanseras komparativ politik som benämning på både ett forskningsområde och en forskningsmetod. Ordet syns i 28 avhandlingar och först ut är Torsten Landelius, (Stockholm 1965): "Workers, employers and governments: a comparative study of delegations and groups at the international labour conference 1919–1964." Det är vid den här tiden – mitten av 60-talet – som de metodologiska orden börjar öka sin frekvens. Före 1950 hittar man sådana i knappt var tionde titel, under de två senaste decennierna finns de i var tredje. Ordet teori är dock lite speciellt. Det introduceras av Elias Berg (Göteborg 1965): "Democracy and the majority principle: a study in twelve contemporary political theories" och får snabbt under 70-talet nio efterföljare, vilket innebär 10 % av decenniets titlar. Sedan släcks med en gång det nya stjärnskottet för att under de följande 30 åren bara blinka till två gånger per 100 titlar.

Miljöpolitik börjar i Sverige etableras på 1960-talet och har på senare år utvecklats till ett växande forskningsområde. Först är Lennart J. Lundqvist (Uppsala 1971): "Miljövårdsförvaltning och politisk struktur" (en av få avhandlingar som utgetts i pocket); 26 efterföljare noteras, 18 av dem under senaste decenniet.

Religion och politik är inget större tema i svenska avhandlingar. Islam nämns i fyra titlar; först var Ishtiaq Ahmed (Stockholm 1985) med "The concept of an islamic state." De övriga är från 2000-talet. Hinduismen nämns en gång, kristendomen inte alls. Religion nämns bara i Karl-Göran Algotssons (Uppsala 1975) avhandling om debatten om religionsundervisningen i Sverige. Gud är med i en titel: Ann-Kristin Jonasson (Göteborg 2004): "At the command of God?: on the political linkage of Islamist parties." Observera frågetecknet. Normalt är det ju inte bra om överbefälhavaren är ifrågasatt, men här är läget måhända annorlunda.

Den gudomliga personligheten är – får man skriva gudskelov? – sällsynt i titlarna. Men hur är det med de jordiska? Här är – nämnda i turordning – det något brokiga manliga gäng som intagit titelpositioner: Montesquieu, Hans Järta, Friedrich Stahl, E. G. Geijer, Harald Hjärne, Karl Marx, Sam Stadener, John Stuart Mill, Nils Wohlin, Max Weber, Ernst Bloch, F. A. Hayek, Milton Friedman, Robert Nozick, Ernst Wigforss, Samuel Pufendorf, Richard Rorty, Jürgen Habermas, Ernst Jünger, Friedrich Hegel, Willy Brandt och Robert Dahl. Man blir nyfiken: vilka står på tur?

Mångkulturalism är ett ord som sannolikt kommer att återanvändas framöver. Först ut var Karin Borevi, Umeå, 2002 (tre efterföljare). Det finns också tre avhandlingar om migration och sex om invandrare och invandring. Först ut var Tomas Hammar (Stockholm 1964) med titeln. "Sverige åt svenskarna: invandringspolitik, utlänningskontroll och asylrätt 1900–1932." Observera årtalen; vem skulle idag välja att forska om invandringspolitiken 1950–1980? Om invandrare skrev också Maritta Soininen (Stockholm 1989), men då ska man söka på "andra generationen" vilket anstränger fantasin.

Den politiska individen (medborgare, citizen, person) dyker inte upp förrän 1984 (Sten Markgren, Uppsala: Datainspektionen och skyddet av den personliga integriteten), men syns sedan dess i totalt 17 titlar. Participation (deltagande) kommer ungefär samtidigt (12 titlar, först är Roger Ko-Chih Tung, 1981, Stockholm).

Trots att politisk kultur som forskningsområde lanseras under början av efterkrigstiden är det inte förrän 1995 som ordet kultur dyker upp i titelregistret (Catarina Kinnvall, 1995, Lund, 12 titlar).

Den politiska utvecklingen har aktualiserat studier i nationalism, etnicitet och identitet. Nation och nationalism finns i 22 titlar; först är Jurij Borys 1960: "The Russian Communist party and the sovietization of Ukraine: a study in the Communist doctrine of the selfdetermination of nations." Tre titlar berör etnicitet och en etnonationalism. Identitet nämns i tio titlar; först är Jan-Gunnar Rosenblad, Stockholm 1992. "Nation, nationalism och identitet: Sydafrika i svensk sekelskiftesdebatt."

STORA SKILLNADER ÖVER TIDEN – MINDRE MELLAN RUMMEN

Kan man iaktta några skillnader mellan de statsvetenskapliga institutionerna? Fokuserar man annorlunda i "Heidelberg" än i "Jena"?

Lund: Lunds fokus på internationell politik syns tydligt i avhandlingstitlarna; man ligger i topp när det gäller ord som utrikespolitik, internationell, global och förhandling. Däremot är policy ett ord som i Lund bara förekommer tillsammans med "foreign". Stat, riksdag, regering, lag och författning är relativt sällan förekommande ord.

Stockholm: Starkt intresse för riksdag, regering och författning. Ideologier och -ismer ligger högt. Svagt intresse för kommunnivå.

Uppsala: Saknar fokus på den regionala och lokala nivån. Liksom Stockholm betydligt större fokus på riksdag, regering och författning. Intresse för debatt och argument. Politiskt-filosofiska ord som frihet, jämlikhet och rättvisa förekommer oftare i Uppsala-titlarna än någon annanstans. Titlar med genusperspektiv har låg andel. Uppsala har utvecklat en tredje världens-profil med orientering mot demokrati och demokratisering. Namn på länder i Afrika och Asien är vanligare här än på andra håll. Bidragande vad gäller Afrika är Nordiska Afrikainstitutet vars verksamhet är förlagd till Uppsala.

Göteborg: Här används orden Sverige och svensk oftare än någon annanstans. Val och väljare fokuseras oftare. Ingen annan speciell fokusering kan iakttas.

Förvaltningshögskolan, Göteborg: har i särklass den största frekvensen ord som anknyter till kommunnivån. Detsamma gäller offentlig och ord som

förvaltning, byråkrati, administration. Men inget intresse alls för förhållanden utanför Sverige. Ingen titel på engelska. Inget om t.ex. konflikt, rättvisa eller partier. Ytterligare en ordkategori utmärker Förvaltningshögskolan: det gäller ord med ekonomisk anknytning (budget, marknad, företag, pris, pengar, inkomst med flera). Ord av detta slag finns i mer än 40 % av titlarna, att jämföra med övriga institutioner där den sammanlagda andelen ord av detta slag normalt bara uppgår till 5 %. Förvaltningshögskolans speciella karaktär syns således tydligt i materialet.

Umeå: Betonar kommun, region och lokal mer än de andra stora universiteten. Umeå dominerar vad gäller andel titlar med inriktning på miljö, klimat och hållbar utveckling. Förhållandevis stark betoning av ideologier och -ismer, liksom organisationer och partier. Ligger lågt vad gäller demokrati och demokratisering, liksom länder i tredje världen.

Örebro har mycket färre avhandlingar (26 stycken) än de stora universiteten. Två tydliga profilmråden framträder. Det ena gäller demokrati och demokratisering. Det andra profilmrådet är regional och lokal politik. Däremot är det slående att Sverige aldrig nämns (nåja, i en avhandling).

Gruppen övriga är heterogen, och det går inte att tala om någon profil. Vi skönjer en viss betoning av demokrati och demokratisering, länder i Europa, EU och debatt och argument.

Slutsatsen blir den väntade: de profiler vi kan utläsa av avhandlingstitlarna innehåller få överraskningar för den som känner svensk statsvetenskap. Men skillnaderna mellan institutionerna bör inte överdrivas. De är snarast att betrakta som marginella i förhållande till skillnaderna över tid.

DEMOKRATI VERSUS DIKTATUR: 84-0

Ordet demokrati dyker upp i en titel första gången 1936, Elis Håstad (Uppsala): "Regeringssättet i den schweiziska demokratien." Fram till 1989 förekommer det sedan relativt sparsamt (10 gånger). Men därefter ökar begreppets popularitet snabbt: 20 titlar under 90-talet och hela 53 titlar de senaste tio åren. Det är intressant att notera att tillståndet demokrati har tilldragit sig mycket mer intresse än processen demokratisering; bara sju titlar talar om demokratisering, alla efter 1993. Först ut här är Emmanuel Obliteifio Akwetey, (Stockholm 1994): "Trade unions

and democratisation: a comparative study of Zambia and Ghana.” Mot de 84 avhandlingarna med ordet demokrati i titeln står *ingen* som använder ordet diktatur. Offentlighetsprincipen har sina förtjänster även för forskningen. Utan den blir det svårt att producera kunskap om politiken, men nog finns det ett och annat att forska om vad gäller diktaturer som inte kräver tillgång till nämnda förträffliga princip. En träff kommer på fåtalsvälde (för övrigt i Sverige), Jan Teorell (Uppsala 1998): ”Demokrati eller fåtalsvälde?: om beslutsfattande i partiorganisationer. Och authoritarianism får också bara en träff, Michael Sahlin (Uppsala 1977): ”Neo-authoritarianism and the problem of legitimacy: a general study and a Nigerian example.” Kunskap om fiendens svaga punkter tycks inte vara så prioriterad. Matchen är inte slut, men just nu är ställningen 84–0. Kan det möjligtvis komma in några reduceringsmål snart. Matchen blir ju så tråkig annars.

-ISMANALYS MED VISSA BESVÄRANDE SKYGGLAPPAR

61 titlar (8%) innehåller ett ord som i oböjd form slutar på -ism. Först ut är Fredrik Lagerroth (Lund 1915) med ”Frihetstidens författning: en studie i den svenska konstitutionalismens historia”. Senaste -ismanalysen svarar Sofie Bedford för: ”Islamic activism in Azerbaijan: repression and mobilization in a post-Soviet context” (Stockholm 2009). Däremellan har ett brett spektrum av -ismer undersökts. Låt oss räkna upp dem (i bokstavsordning): agrarianism, bolshevism, dualism, fascism, federalism, feminism, gaulleism, islamism, kapitalism, kommunism, konservatism, konstruktivism, korporatism, liberalism, marxism, militarism, multikulturalism, nationalism, neo-authoritarianism, neorealism, nyliberalism, parlamentarism, patriotism, populism, pragmatism, presidentialism, realism, revisionism, separatism, socialism, terrorism.

Statsvetarnas favorit är tveklöst parlamentarism: 13 av de 61 -ismanalyserna avser denna. Men det kan också noteras att dessa studier är starkt koncentrerade i såväl tid som rum: 8 av de 13 tillkom i Uppsala under perioden 1929–1947. Axel Brusewitz är klanhövding i denna skara som kunskapat i ett hus vars stolta devis vi ännu lättare minns i Sten Bromans speciella tappning: ”Att veta allt är stort – att veta mer är större.”

Efter 1998 finner vi ytterligare två parlamentarismstudier. Uppsala söker på nytt efter de historiska rötterna, (Torkel Nyman 1999: ”Kommittépolitik och parlamentarism: statsminister Boström och rikspolitiken 1891–1905: en

studie av den svenska parlamentarismens framväxt.”), medan man i Lund skärskådar en nyss tillväxt gren på trädet, Hans Hegeland 2006: ”Nationell EU-parlamentarism: riksdagens arbete med EU-frågorna.”

Fattas det något? Finns det rimligen statsvetenskapligt intressanta -ismer som ännu inte fått fokus i någon doktorsavhandling? Ja, så är det tveklöst. I uppräknningen ovan noterar den uppmärksamme läsaren att såväl en av de mest, som en av de minst aggressiva -ismerna saknas: ingen har behandlat vare sig nazismen eller pacifismen. Fascismen får dock en träff: Ulf Lindström (Umeå 1983): ”Fascism in Scandinavia 1920–1940”.

Andra märkligt nog icke behandlade -ismer är imperialismen och kolonialismen. Och den kanske fulaste fisken av dem alla är också förbisedd: fanatismen.⁷ Liksom också – precis som om Hobbes och Anthony Downs och många andra aldrig levat – egoismen.⁸ Anarkismens och syndikalismens frånvaro är andra, men måhända mindre svårsmälta förbiseenden. Och varför har ingen satt titelfokus på skepticisismen som ju är en god sak inom sanningssökandet.

KVINNORNA KOM OCH HADE GENUSPERSPEKTIVET MED SIG

Vi börjar med att redovisa en sifferserie som belyser utvecklingen vad gäller kvinnornas representation bland de statsvetenskapliga avhandlingsförfattarna: 70-talet: 5 %, 80-talet: 18 %, 90-talet: 26 %, 00-talet: 42 % och för 2009: 61 %. Oavsett att den sista siffran må vara tillfällig för just det året så gäller att här är ett område där männen snabbt tappat marknadsandelar. Vilket de rimligen inte beklagar. Tvärtom.

Första kvinnan som disputerade i statskunskap – som ämnet hette innan högfärden satte in – var Britta Skottsberg (Göteborg 1940). Sedan dröjde det ända till 1972 innan nästa kvinna gjorde entré (Gunnel Gustafsson, Umeå). Fram till 1990 hade ytterligare 21 kvinnor tillkommit, men ingen av dem valde att skriva avhandling utifrån ett genusperspektiv. Ska vi förslagsvis förklara det som att tiden ännu inte var mogen? Med Anna Jonasdottir 1991 (formellt i Göteborg, men reellt i Örebro) blev tiden mogen. Med sin avhandling förde hon på en och samma gång in både makten och kärleken i den politiska intressesfären: ”Love power and political interests: towards a theory of patriarchy in contemporary western societies.” Och nu kom stenen i rullning. Fram till 2009 publicerades ytterligare 28 avhandlingar med genusperspektiv.⁹ Kvinnor liksom män disputerar på alla möjliga slags ämnen, men kvinnorna avviker dramatiskt i ett

avseende: de är de enda som ibland väljer att anlägga genusperspektiv i sin forskning (16 % av kvinnorna de senaste 20 åren har gjort så).¹⁰ Regeln bekräftas i vårt material av ett enda sentida undantag, Pär Zetterberg (Uppsala 2009): ”Engineering equality?: assessing the multiple impacts of electoral gender quotas.”

Sökningar i databasen GENA avseende förekomsten av genusperspektiv i avhandlingar inom andra vetenskapliga discipliner – samhällsvetenskapliga eller andra – bekräftar i stort vad vi visat gälla för statsvetenskapen: genusperspektivet dröjer i de flesta ämnen med att göra entré i forskningen, men det som sedan produceras inom detta perspektiv är i helt dominerade grad författat av kvinnor. ”That’s the way it is” som Walter Cronkite brukade säga i slutet av sina epistlar. Men ibland la han också till ”That’s not the way it should be”.

STATSVETENSKAP: DET KOLONISERADE FORSKNINGSSOMRÅDET

Den statsvetenskapliga forskningen i Sverige – i vart fall den som ligger på doktorsavhandlingsnivå – är idag sedan länge extremt *koloniserad*. Koloniseringen gjorde tidigt sin entré i ämnet: det tidigaste belägget kan dateras till 1910 då lundadoktoranden Peter Olof Gränström skrev sin då innovativa – men nu sorgligt bortglömda – avhandling med titeln ”Om formerna för behandling av skiljaktiga beslut: till belysning av samarbetet inom den svenska riksdagen.” Redan året därpå koloniserades Göteborg då Erik Nauman disputerade på den numera sällan citerade forskningsprodukten ”Om sekreta utskottet under den tidigare frihetstiden 1719–1734: bidrag till utskottsväsendets historia.” År 1912 inkorporerades även Uppsala i det koloniala systemet genom Yngve Larssons ”Inkorporeringsproblemet: stadsområdets förändringar med särskild hänsyn till svensk förvaltningspraxis.”

Huvudstadens statsvetenskapliga institution förhöll sig länge avvaktade, men år 1929 skulle även detta mot nymodigheter (då för tiden) så reserverade ställe vika sig. Kapitulationen blev ett synbart faktum i och med att den då blott 28-åriga doktoranden – och sedermera så framgångsrike deckarförfattaren¹¹ – Hans-Krister Rönblom spikade och framgångsrikt försvarade sin doktorsavhandling¹² ”Frisinnade landsföreningen 1902–1927: skildringar ur den liberala organisationsrörelsens historia i vårt land.”

Nu var koloniseringen etablerad vid landets samtliga statsvetenskapliga institutioner. Och – skulle det visa sig – den hade kommit för att stanna och faktiskt till slut bli en slags metodologisk överideologi. Så när den

första statsvetenskapliga avhandlingen ventilerades år 1971 vid det 1965 etablerade Umeå universitet, blev det ingen överraskning att doktoranden Dan Brändström – den sedermera så välkände direktören vid Riksbankens Jubileumsfond – markerade kontinuitet genom att disputerat på en studie rubricerad som ”Nomineringsförfarande vid riksdagsval: en studie av partiernas kandidatnomineringar inför 1970 års riksdagsval.”

Från söder till norr var nu den inofficiella normen etablerad – den hade blivit till ett slags osynligt staket som ingen såg och som därför ingen heller kunde bestämma sig för att hoppa över. Några gjorde det i alla fall, dock sannolikt inte som en medveten protest utan bara därför att det låg i deras natur och ambitioner att vilja *obegränsat* ockupera ett stort forskningsområde. De övriga, alltså i det här fallet de många vanliga som med sin avhandlingstitel inledningsvis ockuperar ett större område än de förmår bebygga med begrepp, hypoteser, modeller och teorier, ja de inser sin begränsning och sätter ett *kolon* (:). Ett kolon som beskär eller begränsar det ockuperade området på något sätt, t.ex. genom att utpeka det speciella perspektiv eller den aspekt som fortsättningsvis ska penetreras. Vilken framtida status får det ockuperade, men inte bebyggda området? Hur kommer de efterkommande ämnesväljande doktoranderna att uppfatta saken? Sannolikheten talar för att de uppfattar allt *före* kolon som redan ockuperat (invecklant) fastän det bara är det som står *efter* kolon som de facto är bebyggt (beforskat).

Den kolonisering vi ovan exemplifierat innebär att avhandlingstiteln är tudelad; den har en huvudrubrik och en vanligen på något sätt avgränsande eller preciserande underrubrik. På titelsidan finns normalt inget skiljetecken mellan dessa båda rubriker, men i bibliotekens referenssystem markeras en tudelad rubrik med ett kolon (:) insatt direkt efter huvudrubriken.¹³

Utvecklingen vad gäller detta fenomen som vi här kallar kolonisering¹⁴ är mycket entydig och mycket kontinuerlig: Ingen av de 13 titlarna från 1890-talet hade underrubrik. Efter hand steg sedan sakta men säkert andelen titlar konstruerade med underrubrik och på 1950-talet var andelen 55 %. Den successiva ökningen av titlar med underrubrik fortsatte därefter och utgör 93 % under det senaste decenniet. Och trenden tycks fortsätta ytterligare: 30 av de 31 titlarna som publicerades under 2009 har underrubrik, dvs. 97 %.

Vilket intresse har det att skilja på titlar med respektive utan underrubrik, frågar sig konfunderad läsare. Vi ska här något belysa två aspekter

som gör det motiverat att ägna saken uppmärksamhet. Med endast huvudrubrik presenterar författaren i normalfallet avhandlingens tema. Grafiskt kan vi tänka oss detta som en cirkel. Utan preciserande/avgränsande underrubrik åtar sig författaren i princip att utforska allt inom cirkeln. Med en preciserande underrubrik markerar författaren att hon eller han inte avser att utforska allt det som huvudrubriken ockuperar; projektet gäller endast en del av cirkeln eller en aspekt av det som finns inom cirkeln. Jämför tårtbiten som en del av tårtan. Vilken effekt får detta på senare doktoranders ämnesval? Om en författare t.ex. kallar sin avhandling för "Planhushållningsdebatten" så står det klart för de efterföljande doktoranderna att detta ämne för deras del är "kört" som avhandlingsämne – åtminstone så länge det inte senare uppstått en ny debatt i detta ämne. Om vår tänkte avhandlingsförfattare i stället kallar sin avhandling för "Planhushållningsdebatten: en analys av Ernst Wigforss och Herbert Tingstens argumentation", ja hur påverkar det de efterföljande doktoranderna i färd med att välja avhandlingsämne? Sannolikt uppfattar de även i detta fall ämnet "Planhushållningsdebatten" som "kört" fastän det i verkligheten inte alls är det; det finns ju kvar en hel del annat inom ämnet att utforska, allt det som ligger vid sidan om vad just Wigforss och Tingsten anförde. Men detta riskerar nu att aldrig bli föremål för forskning för vem vill ta sig an resterna av en halväten tårta från kalaset i förra veckan. En ny och oskårad tårta framstår som ett bättre val.

Sensmoralen av detta blir att de avgränsande underrubrikerna må ha ett stort värde som klagörande konsumentupplysning, men att de också psykologiskt kan blockera vidare forskning inom det område som huvudrubriken ockuperat, men som alltså i verkligheten bara blivit delvis beforskat. En reservation kan vara på plats. Ingen argumentation bör föras in absurdum. Är huvudrubriken tillräckligt omfattande och underrubriken starkt avgränsande blir inga senare doktorander blockerade av att forska inom huvudrubrikens domän. Ett fingerat exempel: "Demokrati: svenska gymnasisters uppfattning om ett centralt politiskt begrepp." Här är tårtan stor och den konsumerade biten liten. Vår diskussion har avsett det problem/blockering som kan uppstå för kunskapsproduktionen i framtiden i de fall där tårtan (huvudrubriken) är måttligt stor och den redan av annan forskare konsumerade delen (underrubriken) är betydande.

Vår andra aspekt vad gäller frågan om skillnaden mellan de författare som har respektive inte har underrubrik, kan formuleras med utgångspunkt i ett välkänt ordspråk: "Den som gapar efter mycket mister ofta

hela stycket.” Låt oss omedelbart förutskicka att vi inte tror på denna ”teori”. Det borde i detta sammanhang vara tvärtom: den som gapar efter mycket får oftare hela stycket, dvs. blir i sinom tid professor, än de som visserligen gapar över mycket, men endast biter till om en speciell del av stycket. Att gapa efter mycket, i detta sammanhang operationaliserat som att man endast har en huvudrubrik, tror vi också ofta indikerar en högre ambitionsnivå och/eller en mer generell/teoretisk approach till ämnet ifråga. Låt oss (i alfabetisk ordning) lista några exempel på statsvetare som disputerat på huvudrubriker utan någon underrubrik som in- snävar det ockuperade:

Esaiasson, Peter (1990)	Svenska valkampanjer 1866–1988.
Gustafsson, Gunnel (1972)	Strukturuomvandling och politisk socialisation.
Håstad, Elis (1936)	Regeringssättet i den schweiziska demokratien.
Kjellén, Rudolf (1890)	Studier rörande ministeransvarigheten.
Lewin, Leif (1967)	Planhushållningsdebatten.
Lundquist, Lennart (1972)	Means and goals of political decentralization.
Lundqvist, Lennart J. (1971)	Miljövårdsförvaltning och politisk struktur.
Möller, Tommy (1986)	Borgerlig samverkan.
Petersson, Olof (1975)	Change in Swedish political behavior.
Sjöblom, Gunnar (1968)	Party strategies in a multiparty system.
Stenelo, Lars-Göran (1972)	Mediation in international negotiations.
Särllvik, Bo (1970)	Electoral behaviour in the Swedish mutiparty system.
Tingsten, Herbert (1923)	Folkomröstningsinstitutet i Nordamerikas Förenta Stater.

Det var med dessa ”one-liners” i bagaget som författarna svingade sig upp på den svenska statsvetenskapliga parnassen.

”Men stopp och belägg”, hör vi nu från många håll och skilda destinationer, bl.a. från Tom Bryder, Kjell Goldmann, Sören Holmberg, Christer Jönsson, Fredrik Lagerroth, Bo Rothstein, Nils Stjernquist, Daniel Tarschys, Jörgen Westerståhl och några till: ”Detta är ju anekdotvetenskap av sämsta slag. Exempel kan uppletas på det mesta. Men vi är ju också professorer och ganska välkända på den omnämnda parnassen. Men vi kom inte dit med hjälp av ’one-liners’. Vi hade vett att precisera oss redan i titeln; därför finns det ett kolon i våra titlar.”

Exempel av visst slag står alltså mot exempel av annat slag. Det är i lägen av denna typ som de kvantitativa metoderna kommer till sin rätt. Deras kanske största – men sällan i metodlitteraturen återopade – fördel, är deras flexibilitet. Av sina utövare kräver de att de tänker först och räknar sedan. Och sedan kan då de kvantitativa metoderna räkna på många olika sätt och under skiftande förutsättningar, restriktioner och s.k. konstanthållningar.¹⁵ Kort sagt: de kvantitativa metoderna väljer inte sida i diskussionen mellan författare och opponent; de ger också i praktiken intersubjektivitetskravet en ärlig chans.

Så låt oss därför mer systematiskt pröva det på ovan angivet sätt operationaliserade ordspråket. Det finns då anledning att avgränsa titelpopulationen till förslagsvis 40-årsperioden 1960–1999; under första hälften av 1900-talet är antalet professorer väl lågt för att göra slutsatser från jämförelser bärkraftiga och efter 1999 har ännu ingen doktorand hunnit bli professor. Kvar har vi då 364 titlar bland vilka vi kan konstatera att de vars författare endast haft en huvudrubrik, blivit professorer i 30 % av fallen (n=54). Bland de författare som haft både huvudrubrik och en preciserande underrubrik är andelen professorer däremot klart lägre eller 20 % (n=310). Något allt överskuggande prognosinstrument för framtida professorstitel menar vi oss självfallet inte ha funnit. Men vi menar oss ha funnit att data ganska tydligt nickar instämmande till vår tankegång om att det i det här studerade akademiska sammanhanget oftare lönar sig att gapa över mycket än över mindre. Men det är givetvis också viktigt att man förmår bebygga det man ockuperat.

DE LÅGFREKVENTA ORDENS SURMULNA KOMMENTARER

Med lågfrekventa ord i titlarna menar vi ord som är statsvetenskapligt relevanta, men som högst förekommit i 1, 2 eller 3 titlar av de 769 vi studerar;

deras frekvens ligger alltså under den välbekanta 0,4 %-spärren.¹⁶ Nedan listar vi i bokstavsordning några dussin av dessa ord:¹⁷ Auktoritet, auktoritär, berättelse/narrative, brott, budget, deliberation, diffusion, diplomati, domstol, elit, efterfrågan, etik, evolution, fascism, federal, folkomröstning, framtid, fåtalsvälde, förankra, innovation, kapitalism, klass, kolonisering, konstruktiv, korruption, kärlek, lobbying, lojalitet, medling, mekanism, metod, misslyckande, moral, NGO, ordning, orsak, osäkerhet, rationell, risk, revolution, rösträtt, skandal, skatt, socialt kapital, straff, suveränitet, terror, utbud, utvärdering, ö.

När vi nu ser vilka de lågfrekventa orden är blir det lätt att tycka lite synd om dem. Och vissa tycker vi kanske mer synd om än andra. Nu är det ju så att ord kan tala till oss, så varför inte låta dem göra det. Vi frågar helt enkelt: Varför ser ni så surmulna ut?

AUKTORITET reser sig omedelbart och säger:

– Jag vet att jag kan tala för oss alla, min betydelse i politiken borde uppmärksammas mer i politikforskningen. Det är en skandal att inte fler har satt fokus på mig. Jag har befogenhet att åtgärda sådant och kommer att göra det.

– Jag ber att få instämna, säger SKANDAL. En skandal är just vad det är. Så mycket rabalder som jag ställt till med under dessa 120 år och så blir man omnämnd en enda gång först 2004.

MISSLYCKANDE inflikar, misslynt som alltid:

– Du borde inte vara så publicitetshungrig. Det finns annat än skandaler att skriva om. Politik misslyckas ofta utan att det ligger något skumt bakom. Varför? Ja, det borde man forska mer om.

UTVÄRDERING far upp:

– Ja, det vill jag verkligen instämna i.

SKATT kommer in och ser progressiv ut:

– Har ni tänkt på en sak. Alla politiska system, oavsett hur de i övrigt ser ut, har en sak gemensam: De måste på något sätt anlita mig, utforma ett skattesystem. Utan skatteindrivning går det åt fanders. Jag säger bara Grekland. Men allt kan utformas på så många olika sätt. Och ofta ändrar man. Här finns mycket för statsvetare att forska om. Varför gör de inte

det? Jo, för all del, ett par gånger har det hänt, det var något med grundskatterna för mer än 90 år sedan och sen var det en som på 80-talet kollade upp en del om skattefuskets orsaker. Men det finns så mycket annat att klarlägga. Som exempel kan jag berätta vad som hände den underbara natten den 24 april 1981. Jag var med hela natten och det mötet sög verkligen musten ur mig. Jag tappade en massa procent ... Men nu ser jag att DIPLOMATI har begärt ordet, så var så god.

– Som ni förstår vill jag gärna uttrycka mig lite mer diplomatiskt än vissa andra, men vad gäller den sakfråga vi här diskuterar måste jag be att till protokollet få bifoga en not om att nu är måttet rågat även för mig. Min roll i den internationella politiken förtjänar verkligen mer statsvetenskapligt fokus. Varför får jag inte det? Är det för att jag arbetar så mycket i det tysta? Kan det ha att göra med min immunitet? Men självfallet är jag tacksam för den uppmärksamhet jag ändå fått, två gånger i Lund och en gång i Växjö.

ETIK har länge räckt upp handen:

– Etik är viktigt. Redan Aristoteles...

MORAL avbryter:

– Jag är viktigare. Det är jag som har ansvar för uppfattningar om rätt och orätt.

ETIK ser förolämpad ut och säger uppfordrande:

– Jag vill faktiskt inte längre vara synonym med dig. Det är jag som är teoretikern, det är jag som gör den teoretiska reflexionen över moralen och dess grund. Men vad har jag för det? Du har i alla fall fått vara med tre gånger, men jag bara en. Är det rättvist tycker du?

Vi tackar för alla tankeväckande inlägg. Om vi förstått saken rätt så har ni alla ganska bestämda synpunkter på Lenins gamla klassiska fråga: "What is to be done?". Synd, att vår vän KONSTRUKTIV inte hann komma till tals. Mycket av det sagda verkar vara forskning där denne skulle behöva konsulteras.

Här måste vi lämna de surmulna och istället lyssna något på dem som det faktiskt är ännu mer synd om, de verkligt underprivilegerade, de som inte alls fått vara med, de som representerar det statsvetenskapliga utanförskapet.

ORD SOM VÄNTAR PÅ ANVÄNDNING

Det är svårt att leta efter sådant som inte finns. Men här följer som exempel ett antal ord vars relevans inom statsvetenskapen inte är svårmotiverad. Vi gör som tidigare med dessa ord: vi låter dem tala för sig själva. Men först en presentation av vilka de är:

Anarki, barn, beskrivning, brott, diktatur, dödsstraff, experiment, folkmord, geopolitik, imperialism, kolonialism, misstag, nazism, normativ, pengar, remiss, tolerans, visslare, valdeltagande.

Ska vi låta dig som är liten börja. Varsågod BARN.

– Jo, jag tänker som så att vi som är små är ju ganska många, och vi har ju rättigheter som alla andra. Men vi är det bortglömda folket. Varför finns inte vi med i era titlar? Vi barn är ju frågvisa och nyfikna – men varför är ni vuxna samhällsforskare inte nyfikna på oss och hur vi har det? Jag tycker ni ska börja med att sätta ord på oss för ord är ju nyfikenhetens viktigaste redskap.¹⁸ Det finns ju något som de vuxna kallar Barnkonventionen. Fungerar den verkligen överallt eller är det bara något man sagt att den ska göra? Och en del av oss måste ju faktiskt jobba också. Är det något som politiken kan förändra för jag tycker det är jobbigt att jobba.

– Mitt namn är BESKRIVNING och jag jobbar som ni förstår med att beskriva politikens värld. Och jag sätts i och för sig mycket i arbete, men jag tror jag förstår varför ni inte vill ha mig med i någon titel: Ni tycker inte att jag är fin nog. Men de som jobbar med förklaring, de får minsann vara med, åtta gånger har jag sett. De är fina nog. Tack, det var bara det jag ville säga.

– EXPERIMENT heter jag och jobbar mest i den andra kulturen. Ni verkar inte alls intresserade trots att ni pratar så mycket om Fångarnas Dilemma, som ju är ett experiment – tankeexperiment närmare bestämt. Tro mig, jag skulle kunna lära er mycket om ni bara ville ta mina tjänster i anspråk. Men aldrig att någon hör av sig.

– Ja, mitt namn är REMISS. Det påstås ju att vad som är typiskt för inte minst svenskt politiskt beslutsfattande är bl.a. två saker, det gedigna utredandet före beslut, alltså SOU. Och sen när dom på SOU gjort sitt är det dags för remissrunda. En gång för längesen blev jag anlitad för att undersöka vad sådana rundor har för betydelse för det som sen blir beslut. Vilka får som de vill och vilka vågar man strunta i? Men det projektet blev

nerlagt, varför vet jag inte, men nu har jag varit arbetslös i 120 år. Har jag blivit utförsäkrad för alltid? Jag bara undrar.

– Till skillnad från de andra har jag ett så rysligt namn – NAZISM – att jag funderar på att byta och kalla mig NYNAZISM. Varför, efter allt som hänt, har ingen satt fokus på mig? Har jag för gott spelat ut min roll i politiken tror ni?

– Ja, mitt namn är också en ryslighet, DÖDSSTRAFF. Men jag finns även i demokratier där jag har lagen bakom mig. Visste ni att det tills alldeles nyligen i hela världen inte producerats någon stor, systematisk analys omfattande världens alla länder och med grundfrågan: varför har vissa länder dödsstraff och andra inte? Finns det någon systematik och i så fall vilken? Statsvetaren Carsten Anckar vid Åbo Akademi hann först (Carsten Anckar 2004) och blev professor direkt. Fast i minst 20 år gick jag och väntade på att någon svensk statsvetare skulle utnyttja mig. Men ämnet är inte alldeles kört. Det fanns en tid när alla länder hade dödstraff, nu är det mindre än hälften. Dödstraffet är en företeelse på avveckling. Bland de många förklaringsperspektiven missade Carsten Anckar genusperspektivet. Har kvinnorna (politiker och andra opinionsbildare) spelat någon roll i sammanhanget? Är det orimligt att tänka sig att de som har förmågan att ge liv, är mindre benägna att ta liv? Ni kallar ju sådant för hypoteser, inte sant? Men den kanske inte faller på läppen. Men släpp i så fall orsaksperspektivet och ta effektdito. Det brukar oftast bli kvar att undersöka, Carsten Anckar nämner i alla fall ingenting om att dödstraffet skulle ha några speciella effekter. Själv tror jag i alla fall att jag har en viss betydelse. Kanske inte för brottsligheten, men för människosynen i samhället.

– Mitt namn är KOLONIALISM, och bredvid mig här står min kollega IMPERIALISM. Vi två tillsammans är antagligen de mest beresta i den här församlingen. Vi har sett världen och världen. Och vi skulle kunna berätta mycket från våra resor ... Du där borta, är det BERÄTTA du heter, ville du säga något?

– Ja, jag ville bara instämna. Gör det, berätta! Berätta mera! NARRATIVE är alltid så intressanta.

– Ja, jag kommer visst sist i debatten och redan det är ett MISSTAG. Till skillnad från de flesta av er andra så har jag en statsvetenskaplig auktoritet

bakom mig som kan föra min talan mycket bättre än jag själv. Men så mycket vet alla: misstag förekommer även i politiken. Men de är så erbarmligt lite utsatta för forskning, inte bara i Sverige utan world-wide. Så menar i alla fall min auktoritet, professor Bo Rothstein. Så ta och läs hans bok (Rothstein 2008) så får ni veta mera om detta.

– Ja hej, jag är den som ibland försöker rätta till misstag och oegentligheter. VISSLAREN kallas jag. Men det tycks inte spela någon roll hur högt jag än visslar. De flesta bryr sig inte. I mina dystra stunder undrar jag ibland varför det nästan bara är Lennart Lundquist i Lund som hör mig. Och så Janne Josefsson förstås, men han är ju i en annan bransch. Betänk hur mycket nytta jag gör, och så får jag alltid bara fan för det. Det menar i alla fall Lennart som vet det mesta om mig. Han har t.o.m. föreslagit att jag ska få kungens medalj. Men jag säger: gärna medalj, men först ett rejält omnämnande i en statsvetenskaplig avhandlingstitel. Men det dröjer väl till efter min död är jag rädd.

SHAKESPEARE – IBLAND EN FELTÄNKARE

Nu tar vi en omväg för att sedan landa på ytterligare ett intressant ord. Shakespeare citeras ofta. Många har uppenbarligen tyckt att han serverar intressant visdom i kortformat. Sällan eller aldrig ser man någon kritisera honom för att ha klottrat ner dumheter. Men så gör han ju ibland. Ta t.ex. det klassiska citatet: ”Upp flyga orden, tanken stilla står, ord utan tanke aldrig himlen når.”¹⁹ Usch, så dumt, Shakespeare! Citatet exemplifierar ju just vad dess innehåll fördömer, dvs. ord utan tankar. Man frågar sig onekligen: vad har orden i himlen att göra? Tveksamt om det finns någon mottagare där och om det finns, så vet ju denne redan allt. Vore det inte bättre om orden – och naturligtvis med tankar bakom – kommunicerades så att säga i horisontalplanet, där de kanske t.o.m. skulle kunna bli *förankrade* hos andra människor? Det kursiverade ordet förekommer bara en enda gång i en avhandlingstitel, Malena Rosén Sundström (Lund 2009): ”Förankring av socialdemokratisk EU-politik: med rum för demokratisk debatt?” Ordet förankring är intressant av flera skäl: det är ett ganska genuint svenskt ord som stöter på svårigheter när det ska översättas till andra språk och sedan är det ju speciellt intressant för statsvetare som studerar hur politikerna i demokratin söker förankra sina ställningstaganden i diverse kontexter, ofta bland de s.k. gräsrötterna. För det tredje: i nautiska sammanhang

talar man om att ankra, t.ex. att förankra båten. Men när man gör det, har man ju redan valt position för förankringen. Precis som när man söker hos några andra (t.ex. gräsrötterna) förankra den egna redan bestämda positionen. Men om förtroendet och tilliten för politikerna ska vidmakthållas så måste väl förankring vara något som sker i förväg, inte i efterhand. Ja, därom tvistar de lärde i Uppsala. Jörgen Hermansson (1993:47) använder begreppet förankring i betydelsen att en aktör söker påverka en annan, men inte själv vill låta sig påverkas. Jan Teorell (1998:33) använder i sin avhandling förankring för att beskriva en typ av agerande före beslut: beslutsfattarna frågar efter andras ståndpunkt, men först efter att ha klargjort sin egen. Hur Malena Rosén Sundström tar ställning i den dispyten antyder hennes underrubrik: ”Med rum för demokratisk debatt?”. Fast frågetecknet gör väl saken till en empirisk fråga i analysen.

KOMMER ALLMÄNNINGEN ATT BLI ALLMÄNGODS?

I 2000-talets avhandlingstitlar har tillkommit 19 inte tidigare använda ord: allmänning, auktoritet, avgift, berättelse, deliberation, förankring, konstruktiv, korruption, lobbying, materialitet, mekanism, mångkultur, NGO, nätverk, repression, socialt kapital, skandal, straff, terror.

Av de nya orden på 00-talet har ett – nätverk– redan hunnit skaffa sig sju efterföljare. Ordet lanseras av Astrid Hedin (Lund 2001): ”The politics of social networks: interpersonal trust and institutional change in post-communist East Germany”. Vad som kommer att hända med de övriga är svårt att sia om. Har verkligen deliberation (Hans Wiklund, Jönköping 2002) karisma nog att överleva? Korruption (Staffan Andersson, Umeå 2002) lär däremot ha framtiden för sig. Och sedan återstår att se om terror (Anette Ahrnens, Lund 2007) eller socialt kapital (Ylva Norén Bretzer, Göteborg 2005) får mest fokus i framtiden. Ett hopp bör sättas till att allmänningen, (Victor Galaz, Göteborg 2005) inte blivit avbetad på en enda säsong; allmänningen förtjänar att bli allmängods.

DE INNOVATIVA ORDEN: NÄR, VAR OCH AV VILKA LANSERAS DE?

I 22 % av titlarna har upptäckts ett ord som inte använts tidigare. Det är nu möjligt – och svårt att låta bli – att undersöka de innovativa titlarna mot bakgrund av tid, institution och författarens framtida akademiska status. Vi börjar med tiden, se tabell 4.

	1890– 1949	1950– 1959	1960– 1969	1970– 1979	1980– 1989	1990– 1999	2000– 2009
% titlar som har ett inte tidigare använt ord	40	64	57	44	24	18	8
Totalt antal titlar	83	11	28	93	91	152	311

Tabell 4. Andel titlar som innehåller ett inte tidigare använt ord. Jämförelser över tid.

De första sextio åren har 40 % av titlarna ett innovativt ord, men detta måste betraktas som en relativt låg siffra med tanke på hur lätt det borde ha varit att introducera nya ord. Det gjorde man alltså inte, man ”tuggade om” de gamla redan lanserade. Detta indikerar i sin tur att statsvetarna ännu inte börjat vidga sitt revir. De höll sig inom det redan etablerade kärnområdet. På 50-talet börjar revirutvidgningen: antalet titlar är visserligen bara 11, men 7 av dem (64 %) kommer med en ämnesmässig nyhet. På 60-talet är andelen innovativa titlar fortsatt hög (57 %), men sen följer en sjunkande sifferserie ner till 00-talets 8 %. Det blir efterhand allt svårare att lansera nyheter. Jämförelse kan kanske göras med svampblockaren: Första gången hittar han många olika sorters svampar, nästa gång hittar han fler, men eftersom hans förutfattade mening hittills har varit att alla svampar är bruna så blir det inte så många nya som hittas. När han sedan kommer till insikt om att svampar kan ha vilken färg som helst hittar han nästa gång massor med svampar, men sedan blir det allt svårare att hitta nya. Till slut finns det inte fler nya svampar att hitta. Här måste vi naturligtvis avbryta liknelsen, eftersom det i statsvetarnas värld finns ett oändligt antal ”svampar” att hitta. Näja, det finns det väl i praktiken inte, men vi kan ju alltid sätta nya ord på gamla svampar.

I tabell 5 övergår vi till en jämförelse mellan institutionerna.

	Lund	Uppsala	Stockholm	Göteborg	Umeå	Örebro	Övriga
% titlar som har ett inte tidigare använt ord	34	26	21	18	14	0	10
Totalt antal titlar	160	186	164	114	58	26	61

Tabell 5. Andel titlar som innehåller ett inte tidigare använt ord. Jämförelser mellan institutioner.

Lund är som synes klart ledande vad gäller att introducera nya ord, var tredje titel bjuder på ett sådant. De lägre siffrorna för Umeå och Örebro skulle kunna vara en effekt av att dessa institutioner kommit med senare, i en tid då det som vi sett, blivit svårare att vara ordinnovatör. Och så är det till en del. Jämförs titlar efter 1969 framstår Umeås 14 % plötsligt i bättre dager: Uppsala har då 17 %, Göteborg 15 %, Stockholm 23 % – men Lund har 31 %. Jämförs titlar under 00-talet, då Örebro kommit med, är siffrorna följande: Uppsala 2 %, Göteborg 9 %, Stockholm 5 %, Umeå 8 %, Örebro 0 %, Övriga 9 % – men Lund har 21 %. Lund har således som vi ser stabilt den högsta andelen titlar med innovativa ord. Som vanligt vidarebefordrar vi informationen till institutionernas marknadsföringsavdelning. Denna gång är den minst bekymrande för Lund.

Är det då något att yvas över att doktoranderna visar förmåga att lansera nya ord i sina titlar? Nyorientering kan väl i sig påstås vara ett värde, men säger det också något om kvalitet? Vårt för tillfället enda möjliga sätt att undersöka detta är att jämföra vad som hände i den akademiska karriären med de författare som haft innovativa titlar med de som inte haft det. Med samma skäl som tidigare väljer vi att göra undersökningen under åren 1960–1999.

	Författarens titel innehåller ett innovativt ord	
	NEJ	JA
Författaren blev professor före 2010	19 %	25 %
Antal titlar	n=257	n=107

Tabell 6. Procent av författarna som blivit professor före 2010 mot bakgrund av om författarens avhandlingstitel innehöll ett innovativt ord eller inte.

Visst samband finns: Andelen författare som blivit professor är som framgår 6 procentenheter högre bland dem som haft innovativt titelord än bland dem som saknat. Vi har tidigare konstaterat att författarna vars titlar är ”one-liners” har något högre sannolikhet för framtida professors-titel. Om vi nu kombinerar dessa båda faktorer, som var för sig tycks ha viss, men inte särskilt stark, betydelse får vi ett resultat enligt tabell 7.

	Författarens titel innehåller ett innovativt ord	
	NEJ	JA
Författarens titel har endast huvudrubrik	19 % (37)	53 % (17)
Författarens titel har även underrubrik	21 % (220)	18 % (90)

Tabell 7. Procent av författarna som blivit professorer i fyra olika bakgrundssituationer. (Inom parentes antal kandidater.)

Som framgår uppträder nu en intressant samverkans effekt. De författare vars titlar är ”one-liners” samtidigt som de också innehåller ett innovativt ord blir professorer i hög utsträckning, 53 % (9 av de 17 kandidaterna i gruppen). I de övriga tre grupperna är den blivande andelen professorer ungefär densamma (18–20 %) och alltså betydligt lägre. Endast huvudrubrik har effekt, villkorat av att det finns ett innovativt ord i denna. Och omvänt har ett innovativt ord i titeln effekt först när det uppträder i en ”one-liner”. Vad som i övrigt påverkar sannolikheten för professorstitel vet bara de sakkunniga och några till.

HUR LEKFULL ÄR DEN ALLVARSAMMA LEKEN?

Vi vill gärna citera en dagsvers till, närmare bestämt en ”gruk”, av den geniale Piet Hein.

Den der kun tager spøg for spøg og alvor kun alvorligt,
han og hun har faktisk fattet begge dele dårligt. (Piet Hein)

Lunds universitet är sannolikt det enda i världen som tagit detta med humor på så fullt allvar att man till och med gjort det till ett tjänsteåliggande för all sin personal (forskare, lärare och studenter; även administratörer) att använda humor som ett instrument i sin verksamhet. Nej, detta är inget skämt. Låt oss citera från *Strategisk plan för Lunds universitet 2002–2006* där det i avsnittet Grundläggande värderingar (s 2) bl.a. framhålles att ”Humor, skepticism och humanism är nyckelord.” Det kan påpekas att inför det nya beslutet 2006 om strategisk plan för perioden 2007–2011, hade de revideringssakkunniga inkommit med förslag om väsentlig förändring avseende en av grundbultarna i värdegrunden. Lunds

universitets styrelse biföll ändringsförslaget och enligt den nu gällande strategiska planen för åren 2007–2011 framhålls att: ”Humor, *konstruktiv* skepticism och humanism är nyckelord.” (Kursiverat här). Kravet på skepticismen har således skärpts; den ålägges nu att även vara konstruktiv. Men som också framgår: kravet på humoranvändning i verksamheten står fast.

Detta är ord och inga visor och måste förstås tas på allvar. ”Bör man lyda lagen?”, frågar Lars Niklasson i sin titel. Vi tycker nog det – om inte starka skäl talar emot. Problemet med all ramlagstiftning – inklusive etisk sådan – är dock att den lämnar avsevärt utrymme för den enskilde verkställande tjänstemannen att göra tolkningar och preciseringar. Vad är det t.ex. för slags humor som avses? Vi tolkar det som att universitetsstyrelsen i första hand avser den s.k. lundahumorn. Stöd för en sådan tolkning tycker vi oss ha i det faktum att det är just i Lund som själva styrningsdokumentet tillkommit. Nu måste vi alltså söka något precisera vad lundahumor är och – lika viktigt – inte är. Det sistnämnda är enklast. Lundahumor är aldrig bondkomik, inte heller lyteskomik. Vidare gäller för lundahumor att den sällan utlöser det s.k. gapflabbet. Lundahumorn är heller aldrig skadeglad. Men vad är då lundahumorns essentiella kännetecken? Magnus Jerneck har vid tillfälle beskrivit den med en liknelse: Den är som vinden i Lund, mjuk och salt, till skillnad från på många andra håll där vinden blåser hårt och kallt. Men problemet kvarstår: hur operationaliserar man detta? Den genuina lundahumorn är, som vi uppfattar den, inåtriktad och visar hur en sanning ser ut i det krökta rummets perspektiv. Den framkallar som sagt inte gapflabbet, men väl den internationella symbolen för lyckokänsla, dvs. ett leende. Och här ser vi en visserligen inte hundra procentig, men dock hyggligt intersubjektiv operationaliseringsmöjlighet: Man låter utvalda personer var för sig läsa avhandlingstitlar och i de fall dessa framkallar ett aldrig så litet, men dock leende, ja då kodas detta som indikator på humoranvändning.

Med eller utan åläggande i strategiska planer: Är humor något som statsvetare använder? Att så är fallet vet vi alla, men nu gäller det inte disputationsfester utan ett annat preciserat och mycket seriöst sammanhang: deras avhandlingstitlar. Förväntningarna bör därför vara lågt ställda (möjligen med visst litet undantag för göteborgarna som ju har ett rykte att leva upp till). Frågan gäller om man överhuvudtaget kan spåra någon vitsighet, underfundighet eller ord- och språklekar i titlarna. Svaret är: Det kan man inte under hela 1900-talet, men det senaste decenniet har inneburit

en ganska påtaglig förändring. ”Nästan välkomna” och ”Den försiktiga kameleonten” har vi redan nämnt som exempel i annat sammanhang. Lite fyndig är också Olivier Danjoux (Lund 2002) när han ger sin avhandling om det civila samhället titeln ”L'état, c'est pas mois.” En liknande parafra gjorde Susan Marton när hon (Göteborg 2000) valde titeln ”The mind of the state”. Vitsig var Serena Cinque (Förvaltningshögskolan i Göteborg 2008) när hon följde ”I vargens spår”. Det påminner om Maria Hedlunds ”Demokratiska genvägar” (Lund 2007, om demokrati i beslutsfattande om genteknik). Nomie Eriksson (Göteborg 2005) skrev om ”Friska vindar i sjukvården”. Man anar öppna vädringsfönster i sjuksalarna. Alla exemplen är från 2000-talet.

Kan det vara så att avhandlingsförfattandet har blivit något mindre allvarligt och högtidligt på sistone? Låt oss tro det. Att forska ska ju också vara lite lustbetonat och nöjsamt. Och det är det ju för de flesta. Varför skulle annars så många hålla på med forskning även efter pensionen? Och en del ända tills döden skiljer dem åt.

Vad framtiden bär i sitt sköte vet vi som vanligt inte. Men vi kan ana, speja och spana in i det kommande. Året är 2010 och årets stora ”konstitutionella” händelser är ett bröllop och ett val.

När det förstnämnda omsider får sin rättmätiga behandling i en statsvetenskaplig avhandling kommer den med stor sannolikhet att vara fylligt illustrerad med sådant som hittills saknas, nämligen bilder och illustrationer. Redan har vi fått dem i metaforisk form, ”Bilderna av Max Weber” (Sven Eliaeson 1982), ”Sovjetbilderna” (Stefan Højelid 1991), ”Samhällsbilder i vardande” (Maritta Soininen 1989), ”kollektiva självbilder”, (Katarina Barrling Hermansson, 2004). I framtiden kommer sådana abstrakta bilder att kompletteras av konkreta. Ett exempel från den kommande bröllopsavhandlingen: En stor färgbild föreställande kronprinsessan Viktoria med glänsande släp vandrande uppför gången i Storkyrkan tillsammans med sin blivande prins Daniel. Skulle en sådan bild förekomma i en statsvetenskaplig avhandling av idag – vilket är osannolikt,²⁰ – är det däremot sannolikt att bilden i så fall skulle presenteras under en rubrik av typen: ”Här går de för att snart säga ja” eller något liknande sakligt, neutralt, objektivt och oförargligt. Men i framtiden snitsar man säkert till det: ”*Viktoria: För Sverige i Siden*”²¹

Noter

- 1 Epost: Leif.Johansson@svet.lu.se. Jag vill tacka min kollega Anders Sannerstedt, som bidragit med tips och idéer. Han har också medverkat med preliminära skisser till en del av den text som här återfinns under rubrikerna ”Statsvetenskap – en tillväxtbransch” och ”Svensk statsvetenskap inte längre lika svensk” samt ”Stora skillnader över tiden – mindre mellan rummen.”
- 2 Dagsvers av Alf Henrikssons med titeln *Allmänna genvägen*, publicerad i Rim och reson 1995.
- 3 Från *Just So Stories* (1902; svensk översättning *Just så-historier*, Brombergs Bokförlag 2008).
- 4 Pelle Holm menar i sin *Bevingade ord* (1964:346) att Rydberg fått inspiration från Bibeln, närmare bestämt Johannes 3:8, där det talas om att vinden blåser vart den vill ... men du vet inte varifrån den kommer eller vart den far.
- 5 För vidare diskussion om proportionerna mellan de tre teorityperna, se Lundquist (1993:84ff) och Björn Badersten & Jakob Gustavsson: ”Vad är statsvetenskap? Om undran inför politiken” (Lund: Studentlitteratur, 2010).
- 6 Efter valet 1994 berättade en student, tillika socialdemokratisk valarbetare, att man i hans kommun (Landskrona) sökt lägga upp valrörelsen så gott man kunnat efter Håkanssons nio råd. Hur det gick? Socialdemokraterna ökade med 13 procentenheter, den fjärde största ökningen bland kommunerna i detta val. Men från detta exempel där mycket inte är kontrollerat ska man självklart inte generalisera. Men det ingav i den studenten en stor respekt för vad statsvetare kan åstadkomma. För Janerik Gidlunds prognos gick det sämre. I sin avhandling: ”Aktionsgrupper och lokala partier: temporära politiska organisationer i Sverige 1965–1975” (Umeå 1978) förutspådde han att ”Alternativet ... att lokala partier skulle bildas även i större kommuner är föga troligt” (s 265). I mitten på 70-talet var det bara några få av de 50 största kommunerna (innebär större än 40 000 invånare) som hade ett lokalt parti representerat i fullmäktige. 25 år senare har hälften av dessa lokalt parti i fullmäktige, samma andel hade kommunerna under 40 000 invånare. Men gräm dig inte Janerik – felsegna regnprognoser är det ju få semesterfirare som klagar över.
- 7 Men avseende denna -ism har numera måhända det väsentligaste redan sagts i en bok av icke-statsvetaren och litteraturprofessorn Amos Oz (2006): ”Hur man botar en fanatiker” (originaltitel ”How to Cure a Fanatic”). Till skillnad från vad som är normalt för de flesta doktorsavhandlingar i statsvetenskap har denna bok delats ut i 450 000 exemplar i bl.a. svenska gymnasier. (Uppgift från den svenska stiftelsen *Teskedsorden* som inte bara delar ut nämnda bok utan också stipendier ”för tolerans, mot fanatism”). Ordet tolerans förekommer för övrigt inte heller i någon avhandlingstitel.
- 8 ”Att älska sig själv, är inledningen till en livslång romans” (Oscar Wilde) eller som det norska ordspråket säger: ”Skinnet er alltid nærmere enn skjorta.”

- 9 Totalsiffran uppgick till 28 efter sökningar på ett dussin strategiska nyckelord i titlarna. Men i det här fallet finns det ett säkrare facit, databasen GENA vid Kvinnovetenskapliga samlingarna i Göteborg. Här klassificerar man självfallet inte genusavhandlingar enbart utifrån titlar. En sökning där ger beskedet 29 avhandlingar. Bara en missades alltså, Annica Kronsell (Lund 1997): "Greening the EU: power practices, resistances and agenda setting." I denna avhandling finns genusperspektiv, men osynligt i titeln. Det sagda bekräftar vad vi inledningsvis argumenterade för: titlar har ett högt informationsvärde – men de måste hanteras med en smula fantasi och finurlighet.
- 10 Självfallet skulle man lika gärna kunna skriva: ... men männen avviker dramatiskt i ett avseende: de är de enda som nästan alltid väljer att inte anlägga genusperspektiv i sin forskning; av de 288 manliga författarna är det bara en som inte valt så (0,3 %).
- 11 Rönbloms detektivromaner kännetecknas enligt Nationalencyklopedien av "välfunna intriger och ironisk människokänedom, bl.a. Höstvind och djupa vatten (1955), Döden i grytan (1957) och Död men obegråten (1961)." Det är bara att beklaga att Rönblom inte fick sina förtjänstfulla boktitelidéer lite tidigare när hans profession var statsvetarens. Beklagas kan också att så få i detta skrå inte låtit sig inspireras av deckarförfattaren Rönblom. Om så varit fallet hade det kanske funnits doktorsavhandlingar som hetat "Höstvind och djupa vatten: svensk socialdemokrati inför valet 2006" eller varför inte "Sovjetkommunismen: död men obegråten".
- 12 Det är en skam att det vanligtvis så vederhäftiga LIBRIS (som är de svenska forskningsbibliotekens gemensamma katalog, vilken uppdateras dagligen) i sin katalogpost endast omnämner Rönbloms doktorsavhandling som "Bok". Den är något vida mer, nämligen en med avsevärd forskningsmöda hopskriven textmassa, som efter offentlig granskning av en fakultetsopponent och därefter av en särskild betygsnämnd examinerad och av densamma befunnen godkänd som doktorsavhandling med allt vad detta innebär i och utanför den akademiska världen. En sådan textmassa får under inga omständigheter katalogiseras som "Bok". Dess adelsmärke i den nationella skriftkatalogen skall för all framtid vara *DISS*, dvs. den sedan länge i detta sammanhang (också av LIBRIS) använda förkortningen av engelskans ord för doktorsavhandling nämligen dissertation. Så skärpning LIBRIS vid nästa dagliga uppdatering.
- 13 Det finns en språkregel som säger att efter kolon måste det komma något. Betänk då den konfundering som läsarna drabbas av när de läst slut på den tyske författaren Uwe Tellkamps 2008 publicerade – och sedan mycket prisbelönta - roman om livet i det forna DDR med titeln "Der Turm: Geschichte aus einem versunkenen Land: Roman". Hela den nästan 1000-sidiga romanen mynnar ut i ett sista kolon: "... men då plötsligt ... slog klockorna in den 9:e november, 'Deutschland einig Vaterland', slog mot Brandenburger Tor." Och som en recensent så träffande karaktäriserat: "Uwe Tellkamp har berättat historien, /det avslutande/ kolonet är dörren till vår tid." (Margareta Flygt, "Buddenbrooks i DDR", *Sydsvenskan* 081015). En okänd, men sannolikt skånsk humorist med dito idiom, har formulerat samma historieskrivning på sitt eget ordlekande sätt: "Nu kan vi inte längre tala om DDR – det har blivit DDVAR." Tänk så framsynt det skulle ha varit om någon statsvetare redan på 1960-talet skrivit en avhandling med titeln "Planhushållningsdebatten: ". Denne hade ju då tidigt stått i dörren till vår tid.

- 14 Jämför med den innebörd av kolonisation som NE förmedlar: ”term som innebär att ett tidigare (mer eller mindre) outnyttjat område befolkas och odlas upp /.../ (jämför kolonialism).”
- 15 En välkänd bok från 1954 skrevs av Darrell Huff och heter *How to lie with statistics*. Vi har ofta undrat varför det aldrig skrivits någon bok med titeln *How to lie with discourse analysis*. Vi finner det sannolikt att det har att göra med att de kvantitativa metoderna omgärdas av ett strängare regelverk för vad som är rätt och fel vid användandet av metoden. Utan sanning finns inga lögnare; utan regler och lagar finns inga brottslingar. Det är i grunden därför som det går att ljuga med statistik.
- 16 Ett organisation som något förvånande nått och jämnt klarar spärren med fyra träffar är FN. Dess föregångare – Nationernas Förbund – är helt utan uppmärksamhet.
- 17 Som vanligt gäller att vi beaktat motsvarigheter på engelska, tyska och franska.
- 18 Den begåvade ungen tycks redan ha läst Sören Halldéns bok om ”Nyfikenhetens redskap” från 1980.
- 19 Hamlet, akt III, fjärde scenen. (Man får också många träffar i Google på detta citat i kombination med Tegnér. Men Tegnér talade om något annat vid Magisterpromotionen i Lund 1820: ”... det dunkelt sagda är det dunkelt tänkta.”)
- 20 Bilder och illustrationer är mycket sällsynt förekommande i statsvetenskapliga avhandlingar. Detta gäller märkligt nog även avhandlingar vars ämne närmast tycks kräva viss bilddokumentation. Som exempel kan nämnas Peter Esaiasson (Göteborg 1990): ”Svenska valkampanjer 1866-1988.” Författaren undersöker 42 valrörelser med tidningsmaterial som huvudkälla, men dessutom undersöks naturligt nog även partiernas valaffischer. Författaren beskriver hur affischernas bildinnehåll förändrats (s 367), men återger inga valaffischer som dokumentation – trots i förordet utlovad ”strävan att åstadkomma en doftrik bok” (s 10). Förfarandet föranleder måhända någon läsare till jämförelse med den berömde ormtjusaren på Kiviks marknad; hans ormar hade rymt, men han berättade för publiken om hur giftiga de var och att de kunde skifta färg. Ett annat exempel är Björn Harström (Stockholm, 2009): ”Vad vi inte får se: 100 år av censurpolitik.” Men här kan vi som läsare hoppas på att de politiska beslutsfattarna fick se, vad vi inte får se. För i riksdagsutskotten finns väl rimligen inte någon motsvarighet till det statsvetenskapliga bildtabut.
- 21 Tack för tipset, *Expressen* 2010-06-20. Det kan tilläggas att vid tiden för bröllopsavhandlingen har den strategiska planen vid Lunds universitet ånyo sannolikt reviderats. De tre grundläggande begreppen i värdegrunden är nu måhända modifierade till: ”humanism, lagom kritisk skepticism och passande humor.”

Referenser

- ANCKAR, CARSTEN, 2004. *Determinants of the death penalty: a comparative study of the world*. London: Routledge.
- BADERSTEN, BJÖRN & GUSTAVSSON, JAKOB, 2010. *Vad är statsvetenskap? Om undran inför politiken*. Lund: Studentlitteratur.
- Expressen, 2010-06-20.
- FLYGT, MARGARETA. ”Buddenbrooks i DDR”, *Sydsvenskan* 081015
- HALLDÉN, SÖREN, 1980. *Nyfikenhetens redskap: en bok om kritiskt tänkande inom vetenskapen och utanför*. Lund: Studentlitteratur.
- HERMANSSON, JÖRGEN, 1993. *Politik som intressekamp: parlamentariskt beslutsfattande och organiserade intressen i Sverige*. 1. uppl. Stockholm: Norstedts juridik
- HOLM, PELLE, 1964. *Bevingade ord och andra talesätt*. 11., [bearb. och utvidgade] uppl. Stockholm: Bonnier.
- HUFF, DARRELL, 1954. *How to lie with statistics*. London: Victor Gollancz.
- HÅKANSSON, ANDERS, 1992. *Konsten att vinna ett val: en studie av fram- och tillbakagångar för socialdemokraterna i kommunalvalet 1988*. Diss. Lund: Lunds universitet.
- KIPLING, RUDYARD, 2008. *Just så-historier*. [Ny utg.] Stockholm: Bromberg.
- LUNDQUIST, LENNART, 1993. *Det vetenskapliga studiet av politik*. Lund: Studentlitteratur.
- OZ, AMOS, 2009. *Hur man botar en fanatiker: och om att skriva*. [Ny utg.] Stockholm: Månocket.
- ROTHSTEIN, BO, 2008. *Förargelseväckande beteende: om konsten att inte sitta stilla i båten*. 1. uppl. Stockholm: SNS Förlag.
- Strategisk plan för Lunds universitet 2002–2006
- Strategisk plan för Lunds universitet 2007–2011
- TELLKAMP, UWE, 2008. *Der Turm: Geschichte aus einem versunkenen Land: Roman*. 1. Aufl. Frankfurt am Main: Suhrkamp.
- TEORELL, JAN, 1998. *Demokrati eller fåtalsvälde?: om beslutsfattande i partioorganisationer*. Diss. Uppsala: Uppsala universitet.